

Dragan Veselinović

TELEVIZIJA KAO NOVA STVARNOST

Uvod

Ukoliko bismo hteli da etimološki objasnimo reč “stvarnost”, nužno bismo došli do toga da ona označava nešto što je stvarno. Time ne odlazimo daleko, jer jednu reč objašnjavamo njenim korenom, tj. istom tom reči. Engleski ekvivalent za ovu reč je “reality”. “Realnost” je reč koju takođe koristimo i u srpskom jeziku. Ona je manje-više sinonim za našu početnu reč, onu od koje smo i krenuli. Ipak, prepustimo ovakvu vrstu analize lingvistima. Ono što običan čovek pomisli kada čuje pomenute dve reči jesu okruženje i okolnosti u kojima se neko ili nešto nalazi. One imaju prizvuk datog i sudbonosnog. Objektivnog i istinitog. Stvarnog i realnog. Time dolazimo do zaključka da je stvarnost samo jedna. Jedna je istina. Jedno je objektivno. Sve ostalo se može nazivati raznim imenima, ali nikako stvarnošću. Međutim, stvarnost nije tek tako jednostavna. Ona se odnosi na jedan prostor i jedno vreme, ali se stalno menja u ove dve dimenzije. To što je do maločas bilo dan – sada je noć. To što je bilo suvo – sada je poplavljeno. Ono što je bilo živo – sada je mrtvo, a tamo gde nije bilo ničega – sada je život. Hajde da, zarad teoretisanja, na trenutak zaledimo stvarnost jedne prostorno-vremenske simbioze. Ono što je realno i objektivno trebalo bi da bude isto za svakoga. Pod time podrazumevam, na primer, vremensko, geografsko-meteorološke činjenice: nadmorsku visinu, geografsku širinu i dužinu, geofizičko vreme, temperaturu, vlažnost i pritisak vazduha. To je nešto što se ne može poreći. Stvarnost. Ipak, da li je ta stvarnost ista za sve ljude koji su se zatekli na istom mestu i u isto vreme? Ako nije ista, kakve razlike mogu postojati u ovakvim stvarima koje su tako precizno matematički merljive? Da li razlika leži u percipiranju te stvarnosti? Kako na jednom mestu, u jednom trenutku, temperatura može biti različita za dve osobe? Kako može biti različita nadmorska visina? Kako bilo šta iz objektivne stvarnosti može biti subjektivno? Jedna osoba je toplije obučena od druge; time je stvarnost zime i snega za osobu u ski-centru vrlo prijatna, dok je za siromaha koji se smrzava neprijatna. Vazdušni pritisak može biti neprijatna stvarnost za osobu sa bolesnim krvnim sudovima, dok zdrava osoba takve promene ne

primećuje. Čini se da su i bolest i materijalno stanje relativno objektivne stvari. Šta se dešava kada je različito poimanje stvarnosti posledica iracionalnog raspoloženja neke osobe? Ostavljenom mladiću će se i najlepší prolećni dan učiniti tmurnim, dok će za srećno zaljublvenu osobu sumorna jesenja kiša odisati romantikom. I ljubav je objektivna muka ili radost zaljubljenog, pa je samim tim objektivni aspekt nećije subjektivne stvarnosti. S druge strane, i objektivno bogatstvo mereno imovinom može biti subjektivno. Nekome ništa nije dovoljno, a drugome je i malo – mnogo. Problem objektivizacije stvarnosti se komplikuje kada ne postoje spoljni uticaji na njeno sagledavanje. Kako na istu stvarnost gleda namćor a kako veseljak, kako optimista a kako pesimista?

Sada smo već znatno udaljeni od početne definicije stvarnosti. Ne postoji jedna i objektivna stvarnost već obilje subjektivnih, intimnih stvarnosti. Stvar se komplikuje novim pitanjem. Da li svaki ćovek ima samo jednu stvarnost? Šta je sa ostalim sferama psihićkog života? Postoje i snovi, mašta, halucinacije, koma i tako dalje. Da li je ćovek u pravu kada ovoj “primarnoj stvarnosti” daje prednost u odnosu na ostatak svog psihićkog života? Za narkomana je primarna stvarnost stanje kada je drogiran, dok je traženje droge za njega tek noćna mora. Da li sećanje na lepe trenutke iz neke prošle stvarnosti ulepšava i trenutnu stvarnost dobrim raspoloženjem? Zar nas ne rastuži buđenje nakon lepog sna, ili nas to isto buđenje razveseli posle košmara. Te dve stvarnosti se razlikuju. Granica je ponekad nejasna, a prelazak iz jedne u drugu – brz.

Ovakvim razmišljanjem nisam imao nameru da odgovaram na pitanje – šta je stvarnost. Niti sam hteo da usloznljavam i relativizujem shvatanje tog pojma da bih spekulisao. Źeleo sam samo da budućem ćitaocu razbuktam maštu u trenutku kada treba da razmišljamo o jednoj novoj stvarnosti – televiziji.

Televizija – delić stvarnosti

Onda kada se pojavila, televizija nam je nudila iluziju stvarnosti. Taćnije, samo jedan deo stvarnosti. Sa malim crno-belim ekranom i lošim tonom, televizija nam je ponudila mali i unakaženi deo stvarnosti. Istorija audio-vizuelnih medija je istorija pokušajâ da se stvarnost što realnije i preciznije podrazi i imitira. I tu se minijaturni crno-beli prozorćić pokazao inferiornim u odnosu na film. Film je napravio korak dalje sa širokim ekranima, a zatim i sa 3D filmom, cikloramom i tako dalje. Ono što je televiziji dalo nesvakidašnju snagu bila je iluzija “istovremenog prisustva” događaju. Pri tome se reć “iluzija” odnosi na “prisustvo”, a ne na “istovremeno”. Gledalac ima iluziju da prisustvuje, ali je simultanost istinita. Ta istina koja proistiće iz simultanosti je toliko snažna da zasenjuje ostale mane ovog medija. Gledalac će maštom nadoknaditi boju, zvuk i ostatak prostora mimo dimenzija TV ekrana, ćime ovaj medij postaje naj-snažniji jer je najistinitiji. Na prvi pogled, intervencije u toku samog događaja su nemoguće, te im gledalac veruje bez reći. Nažalost, svestan snage televizije,

svaki vladajući lobi na planeti stavlja televiziju u svoju službu. Pri tom izgrađuje ceo sistem manipulacije istinom i udaljava se od početne suštine. Ipak, koncept “uživo” daje snažnu iluziju istine. Ta iluzija privlači pažnju. Gledalac se potom intelektualno uključuje u ovaj “delić stvarnosti” koji posmatra kroz “mali prozor” i nadograđujući ga svojom maštom, stvara jednu sasvim “novu stvarnost”.

Televizija – nova stvarnost

Gledalac prihvata sve mane medija kao uslovnost. Kao što pozorišni gledalac prihvata stilizovan dekor kao realan, tako i televizijski gledalac prihvata skućenost televizijskog ekrana kao beskonačan prostor. Ma koliko mali prozor bio, prilazeći mu, otkrivamo nove prostore sa strane. Ekran je dvodimenzionalan, tako da bukvalni prilazak ne znači ništa. Međutim, intelektualna participacija u kombinaciji sa filmskim jezikom (planovi, pokreti, sistemi kadriranja...) koji preuzima televizija, širi vidik “male kutije”. Sada više nema prepreka za iluziju prisustva događaju. Ipak, sama činjenica da sedimo kod kuće, sami ili u malom društvu a ne na sportskom stadionu sa još sto hiljada ljudi, čini nas uskraćenim za doživljaj. Još dugo vremena će gledalac, ukoliko ima priliku, radije otići na stadion da navija za svoj tim ili čuje omiljenog pevača, gde će doživeti katarzu svedoka u događaju. On je, kao i pre pojave televizije, i učesnik a ne samo posmatrač, a to je, opet, prostor gde je televizija inferiorna.

S druge strane, televizija koristi činjenicu da, za razliku od jedinke, može da bude “na svakom mestu i u svako vreme”. Tako je spektar događaja koji pokriva televizija nesagledivo veći od onog koji može sebi da priušti i najbogatiji i najdokoniji posetilac dešavanja. Čak i da svi mogu da idu svuda, ostala bi barijera broja posetilaca: jedno mesto može da primi nekoliko hiljada, a drugo samo nekoliko stotina gledalaca iako je zainteresovanih gledalaca nekoliko miliona. Televizija ne limitira broj gledalaca. Takođe možemo postaviti pitanje – šta je sa događajima kojima ne prisustvuje niko. Zar nisu baš takvi događaji najinteresantniji? Setimo se spuštanja na Mesec: dva raspoloživa mesta, a dve milijarde zainteresovanih. Cela planeta je sedela pored televizora i uzdisala.

To su tek neke praktične prednosti “nove stvarnosti” u odnosu na stvarnost uživo. Televizijski stvaraoci se ne zaustavljaju na onome što im je od medija dato, već pokušavaju da idu korak dalje. Oni ne žele razočaranog gledaoca kome je televizija samo, manje ili više, slaba uteha za nemogućnost putovanja na Mesec ili Vembli stadion, te se stoga trude da gledaocu pruže mnogo više, i time inferiorni položaj televizijskog konzumenta pretvore u superioran. Televizijska kamera bi želela da “zauzme najbolja mesta” kako bi događaj emitovala što živopisnije i atraktivnije. Gledalac na stadionu ostaje “prikovan” za svoje mesto, baš kao i u pozorištu. Za razliku od njega, televizijski gledalac “leti” sa mesta na mesto i uvek iz najbolje pozicije sagledava određeni deo događaja. Time se stvaraju zanatska pravila kako se određeni događaj prenosi: zna se gde

stoje osnovne kamere na teniskom meču, gde na simfonijskom koncertu a gde na atletskom stadionu. TV gledalac sada mnogo bolje sagledava događaj nego gledalac-na-licu-mesta.

Napredak tehnologije samo povećava ovu već veliku prednost koju ima TV gledalac. Pojava magnetoskopa dozvoljava da se važan događaj vidi i u ponovljenom snimku. Svaku kameru je moguće povezati sa magnetoskopom i videti ponovljeni snimak iz svakog ugla. Usavršavanje magnetoskopa dodaje i novi kvalitet. Pojavljuje se mogućnost usporenog snimka kao i zaleđenog kadra, što omogućava beskonačno "sekciranje" i vizuelnu analizu događaja. Takav komfor nedostaje gledaocu-na-mestu-događaja. Manje dimenzije kamera, njihova veća pokretnost na raznim kranovima, sajlama i ostalim napravama, kao i bezžična tehnologija, dozvoljavaju pozicije i pokrete koji su do nedavno bili nezamislivi. Kamera pada zajedno sa skakačem u vodu, zaranja sa njim, a zatim izranja. Nijedan gledalac na stadionu nikada neće skakati zajedno sa svetskim šampionom, niti ga posmatrati u letu. Kamera zakačena na bolid Formule 1 ili rep spejs šatla, kamera na šlemu padobranca u skoku ili ronioca ispod vode, kamera u policijskom helikopteru za vreme potere, ili u medicinskom instrumentu koji ulazi u ljudske organe za vreme operacije daleko, po svojoj zanimljivosti i atraktivnosti, prevazilazi svaki doživljaj kome lično prisustvujemo.

Ta nova stvarnost postoji samo ispred malog ekrana i nigde više. Ona daje odgovore na sva naša pitanja i ispunjava sve naše želje za informacijama. Ne postoji mesto koje bi gledalac pozeleo da vidi a na kome kamera već nije bila postavljena. Nova stvarnost je u velikoj meri razmazila gledaoce. Ispod jednom postavljenog standarda više se ne može ići. Gledalac traži maksimalnu "pokriivenost" svakog događaja. Televizijski stvaraoci se i dalje trude da dosmisle bar još jednu poziciju kamere. Ograničenja su sve manja. Pored vizuelnog bogatstva, ta nova stvarnost pruža i jedan dramaturški kvalitet. Ritmički odnos važnog i nevažnog, tj. akcenata i intervala se menja, jer – zbog ponavljanja i analiziranja najbitnijih trenutaka – važni trenuci zauzimaju sve veći prostor u ograničenom vremenu trajanja događaja. Dok gledalac teniskog meča gleda kako skupljači lopte trče po terenu, dotle će TV gledalac posmatrati u usporenom snimku poslednji poen. Dok jedni vide dva protivnika koji stoje jedan naspram drugog u totalu, dotle će privilegovani TV gledaoci videti svaki uzdah, pogled ili treptaj aktera. Dok posmatrač auto-trke čeka sledeći automobil na svojoj krivini, dotle će TV gledalac pratiti sve delove staze i to one najzanimljivije takmičare. Ako se u montažnom sledu i propusti nešto bitno, tu su uvek uređaji za ponovljeni snimak.

Šta se dešava kada razmaženi televizijski gledalac, ipak, ode na stadion da pogleda svoj omiljeni tim? Ostaje uskraćen za vizuelno bogatstvo i veliki broj informacija i emocija na koje je navikao sedeći pored televizora, da bi ubrzo zatim shvatio da mu je bolje da prenos odgleda kod kuće. Iako ima para i

vremena, i stadion mu je pored kuće, on više ne uživa kao nekada. Televizijska nova stvarnost je prevazišla prethodnu, realnu. Imitacija je zasenila original, promenila ga i usavršila. Kao čovek u četrdesetim, gledalac na stadionu počinje da šćkilji, traži bolju poziciju, “zumira” okom, ali ne uspeva da vidi kao pet godina ranije, tj. kao ispred svog televizora. U slučaju oslabljenog vida, tražiće za sebe naočare ili više neće čitati.

Televizija – više od stvarnosti

Stvaraoci “živih” spektakla postaju svesni njihovog siromaštva. Navijači žele da vide nervozu ili radost svojih junaka u krupnom planu. Zaljubljene tinejdžerke žele da registruju i najfiniju mimiku svojih idola. Gledalac auto-trka traži pregled cele staze, a ne samo svoje krivine: sedeti dva sata na trci Formule 1 a ne videti ko je prvi prošao kroz cilj, je besmisleno; gledalac je skupo platio ulaznicu a sada treba od kuće da mu javljaju ko je pobedio. Njegovi ukućani, posredstvom televizije, vide događaj pre njega. Kako pružiti gledaocu na stadionu sve ono što ima kod kuće, ispred televizora? Kako živi događaj može da vrati sebi primat u odnosu na televizijsku stvarnost, pimat koji je ranije imao? Nikako. Iako je događaj stariji od televizije, iako može da postoji i nezavisno od televizije koja ne može da postoji nezavisno od događaja, televizija je toliko prerasla samo dešavanje da je ovu logičnu hijerhiju okrenula naglavce.

Stara narodna poslovice kaže: Ako ne možeš da ga pobediš, ti mu se pridruži. Nje počinju da se pridržavaju kreatori događaja postepeno uvodeći televiziju u sam Događaj. Štaviše, iako određeni događaj nema pretenziju da bude emitovan na televiziji, televizijske kamere su na svojim mestima. Primaran razlog nije eventualno naknadno emitovanje, već simultano emitovanje na licu mesta. Sada se na svaki događaj postavljaju veliki ekrani (video bimo, video zidovi...) koje vidi svaki gledalac na stadionu, a gledalac više gleda ekrane nego sam događaj. Drugim rečima, televizijskom stvarnošću se obogaćuje “primarna stvarnost”. Najzad će zaljubljena tinejdžerka videti Robi Vilijamsa u krupnom planu, a zaljubljenici u brzinu svaki delić staze, uključujući i sam cilj. I tu dolazi do paradoksa. Gledalac je otišao da gleda Događaj uživo, a najveći deo vremena gleda TV prenos koji je isto tako mogao da gleda i kod kuće. U zavisnosti od događaja i kvaliteta prenosa, gledalac će sve manje gledati ovaj prvi. Po pisti za F1, raspoređeni su šleperi sa velikim video zidovima koji stoje preko puta u odnosu na gledaoce. Tako se vide istovremeno i staza i ekran. Ipak, gledalac će posmatrati oko 90% vremena ekran, a stazu samo kada su “bolidi” ispred njega. Slična je stvar i sa rokenrolom. Ko je otišao na koncert Rolingstounsa više je zainteresovan za mumificirane legende nego za njihov svetlosni šou. Time Događaj u svoju službu stavlja novu stvarnost televizije i zajedno čine “više od stvarnosti”. Odgovor na pitanje: zašto uopšte ići na lice mesta sada postaje jasan. Tamo se spaja draž ličnog prisustva sa svim vizuelno informativnim

kvalitetima TV prenosa. Spaja se lepo sa korisnim i formira se simbioza gde jedan stvara a drugi ulepšava.

Televizijska stvarnost je promenila "primarnu". Međutim, kao i svaki živi proces, i ovaj nema kraj. Upijajući novu televizijsku stvarnost u sebe, primarna stvarnost sada vrši povratan uticaj na televiziju. Direktan prenos koji ima namenu samo da obogati Događaj ne izgleda isto kao i onaj koji će ići u etar. Naime, gledaocima pored TV prijemnika potrebne su sve informacije na ekranu jer drugih nema. Gledalac na stadionu gleda i događaj i prenos, pa jedan deo informacija poseduje i bez kamera. Zato će na televiziji biti zastupljeni svi filmski planovi a na događaju samo krupniji, jer totalima posetilac već raspolaze. Tako će posetilac sve vreme, percipirati total u koji mu je, kao maskom i kontramaskom, ubačen mali ekran ali sa krupnim planom aktera.

Stvarnost iza stvarnosti

Tu je negde stao proces ljubavi i mržnje i međusobnog uticaja "primarne" stvarnosti i "nove televizijske" stvarnosti. Iako sam na početku ove analize rekao da mi nije namera da spekulišem, ipak bih na kraju voleo da "zavirim" u budućnost televizije kao nove stvarnosti. Doduše, možda je bila nova na početku ovog pisanja ali vreme brzo prolazi a promene su munjevit, pa je neću više nazivati "novom". Pretpostavka je da će se pojaviti "sveži" i jači medij koji će gaziti sve pred sobom kao nekada televizija. Tako bi i TV medij otišao na dalje ili bliže margine. Pojavili su se, naime, novi mediji koji se rapidno razvijaju (Internet, interaktivna televizija, telekomunikacije na novom nivou, virtuelna stvarnost...). Koja će od ovih stvarnosti potisnuti televiziju? Nijedna. Svi ti mediji prestaju da ugrožavaju jedni druge i spajaju se u jedan novi gigantski digitalni, komunikativni i interaktivni medij, koga možemo nazivati i multimedijom, ma šta to značilo, ili pak nekako drugačije. Bilo kako bilo, odnos između medijâ se fundamentalno menja. Oni više nisu konkurencija jedan drugome već pomoć i podrška. Koji je medij na delu onda kada svojim mobilnim telefonom sa kamericom snimate digitalnu fotografiju ili avi. fail, pa ga zatim e-mailom pošaljete na računar. Da li je to televizija, Internet, telefonija, informatika ili nešto treće? Šta je interaktivna televizija? Šta je virtuelna stvarnost? Ona ima virtuelni prostor, ekrane preko kojih se percipira, filmsku priču i mogućnost interakcije. Kako bismo nazvali takav medij? Ili, koji je medij u pitanju kada se mobilnim telefonom priključimo na Internet kako bi platili bankarske račune. Šta je to video-telefon? Da li u televiziju spada ekran na kome se emituju reklamne poruke, pozicioniran na glavu čoveka koji se šeta kroz gužvu ulice ili stadiona? Da li je to digitalni "čovek-sendvič", lutajući billboard ili pokretni televizor? Do koje mere interakcija virtuelne stvarnosti i interaktivne televizije može prodreti u buduću elektronsku stvarnost. Da li je moguće zamisliti gledaoce na stadionu sa džojsticima u rukama koji daju komande svojim igračima:

šutni levo, dodaj desno. Centralni kompjuter pravi evidenciju i šalje igraču komandu koju je većina odabrala. Da li bi to isto moglo da se radi na stadionu sa virtuelnim modelima koje gledaoci percipiraju putem hologramskih slika. Pedeset hiljada navijača protiv protivničkih pedeset hiljada, a igrača nigde. To bi bila demokratija! Bar na sportskom terenu. Na taj način bi moglo da funkcioniše i on line glasanje za vladu, predsednika države... Nema parlamenta. Ceo narod je parlament.

A šta su negativne konotacije? Mašta vladajućih struktura je svuda i uvek ogromna. Pre bi se reklo da će se ova multimedijalna stvarnost zloupotrebjavati u smislu sve veće kontrole pojedinca.

I dok će ljudi bezuspešno pokušavati da reše nepravde u okviru svoje rase, radiće na tome da unište i sebe i ostale vrste. Ružna pretpostavka je da bi takva stvarnost mogla da ostane i jedina. Možda će šačica preživelih, nekoliko kilometara u dubini zemlje, konzumirati svoju virtuelnu stvarnost nemajući više ni jednu drugu.

Dragan Veselinović

TV – NEW REALITY

Summary

Essay about reality of TV media, development and relationship with others medias. Story about making long way from substitute media (broadcasting other events), to main media that is now included in all of these events (broadcasting events inside and during event – concerts, sport events...). This “marriage” between event and TV show inside event, becomes a new reality, different from both before their connection.